

RAAMATUSOOVITUS Ehitamata. Visioonid uuest ühiskonnast 1986–1994

„Ehitamata. Visioonid uuest ühiskonnast 1986–1994“ käsitleb murranguaastaid alates perestroika väljakuulutamisest kuni taasisesiseisvunud vaba Eesti esimeste aastateni. Ajastu märksõnadeks olid läänelik suurlinn, kõrghooned ja tehnoloogiline revolutsioon ja kesklinna särav äriarhitektuur.

Ingrid Ruudi järjekindla töö tulemusena on arhitektide isiklikest arhiividest ja erinevatest asutustest raamatusse kokku kogutud muljetavaldav komplekt töid, millest suur osa jõuab avalikkuse ette esmakordselt. Avaneb pilt maailmast, mis jäi sellisena ehitamata, ent elab tänases arhitektuuris ühel või teisel kujul edasi. Üleminekuaja arhitektuursed visioonid mõjutasid tugevalt edasisi ideaaale, hoiakuid ja eesmärke.

Autor: Ingrid Ruudi
Toimetaja: Mari Klein
Kujundaja: Margus Tamm
Tõlge: Adam Cullen
Väljaandja: Eesti Arhitektuurimuuseum

Raamat sisaldab inglisekeelseid paralleeltekste.

EESTI ARHITEKTUURIMUUSEUM
MUSEUM OF ESTONIAN ARCHITECTURE

1—Viimsi kooli peahoone, Agabus Endjärv Truvert Arhitektid, 2006. Foto © EAM, Martin Siplane. 2—Viimsi ülemine tule torn. Foto @ Jaan Valli. 3—End. Kirovi kalurikolhoosi ravikeskus, arhitekt Ado Eigi, sisekuj. Malle Bruilmann, Urmas Ailing, skulptor Ellen Kolk, valm. 1979. Foto © EAM. 4—End. Kirovi kalurikolhoosi ravikeskus, arhitekt Ado Eigi, sisekuj. Malle Bruilmann, Urmas Ailing, info graafika Andres Alver, valm. 1979. Foto © EAM.

AVATUD MAJAD

Haabneeme – Kirovi kolhoosist Viimsi tule tornini

10. oktoober 2015
Grupijuht: Triini Ojari, EAM

Programm ja ajakava:

- 12.00 Väljasõit bussiga Rotermanni soolalao Mere pst poolsest parklast, Aetri 2, Tallinn
- 12.30 Haldushoone Kaluri tee 5, Viimsi
- 13.15 Ravikeskus Kaluri tee 5a, Viimsi
- 14.00 Viimsi kool Randvere tee 8, Viimsi
- 14.45 Viimsi ülemine tule torn, Viimsi
- 16.00 Buss tagasi Tallinna kesklinnas

Haabneeme keskus

Tänases Haabneeme keskasulas on kokku sulanud kaks märkimisväärset kihistust – endise Kirovi kalurikolhoosi hooned ning Eesti taasiseseisvumise järel kerkinud tihe, valdavalt kaubandus- ja ärihoonetest koosnev ring vana keskuse ümber. Endisest kolhoosiasulast on tänaseks kujunenud Viimsi, Eesti ühe rikkaima ja rahvarohkeima (üle 19 000 elaniku) valla ühiskondlik keskus.

Haabneeme keskasula ehitusega alustati 1960. aastatel ning vähem kui 20 aastaga kerkis tühjale territooriumile Kirovi-nimelise nädiskalurikolhoosi keskus, toonastele arhitektuursetele printsiipidele põhinev omamoodi ideaallinn. Kolhoosis tegutses oma projekteerimisbüroo, kus lõpuks oli tööl üle 50 inimese. Nõukogudeaegse maaehituse kontekstis on tegu ühe kõige stiilipuhtama ja lõpuni välja ehitatud keskusega Eestis. Arhitektide Rein Veberi ja Tõnu Melliku 1968. aastast pärinev üldplaneering oli oma põhimõttelt modernistlik, jagades ala funktsionaalseteks osadeks. Kõik inimestele vajalikud teenused, töökohad ja eluasemed olid koondatud hästi planeeritud tervikuks: U-kujulise asetuse ning toredate siseüvedega kooperatiiv- elamud, kool koos internaadi ja spordisaaliga, lasteaed, pensionaat, staadion, haigla, teenindusmaja, kaubanduskeskus koos kohviku, poe, söökla, raamatukogu ja muu vajaliku ning kolhoosi administratiivhoone. Keskusest mere poole jäi kala- tööstus – kolhoosi rikkuse allikas, mille mõneti ebaõnnestunud asukoht lõikas asula ära merest.

Algses planeeringus oli väga olulisel kohal haljastus ning avarailmelised rohealad, mida hoidis korras kolhoosi oma haljastustrust. Planeeringu autori Rein Veberi sõnul oli eesmärgiks luua parklinn ning oluliseks eeskujuks oli see-juures soomlaste Tapiola. Samuti kolhoosi projekteerimisbüroos töötanud arhitekt Rein Hansberg on arvanud koguni, et keskuse lahendus on alati meenutanud kultusekeskust: „Oma struktuurilt püüab

ta mingeid asju paika panna, helmeid nõõri otsa ajada. Antud lahenduse võti seisnes selles, et edasi ei ole midagi – siit algavad pargid ja rohelised alad, mitte triviaalne elu.“ Nõukogude Eesti maaehituse parimate traditsioonide vaimus olid kõik keskusekompleksi kuuluvad objektid arhitektuursed unikaalprojektid. Keskuse südamik koosneb tiheda teljelise ansambli moodustavast U-kujulisest peahoonest (Rein Veber, 1973) ning paralleelsete pulkadena asetsevatest ühiskondlikust korpusest ja haigla-polikliinikust (Ado Eigi, vastavalt 1976 ja 1979). Südamikust paremale jäi moodsalt napi kujundusega teenindusmaja-autotöökoda (Rein Veber) ning elegantselt maastikku sulanduv staadion (Ado Eigi, 1978). Keskusest vasakul on tihedam kortermajade (Rein Hansberg, 1975-80), lasteaia (II järk Ado Eigi, 1983), pensionaadi (Rein Veber, 1974) ja mõnevõrra kaugemal asuva koolimajaga (Rein Hansberg, 1979-85) hoonestusala.

Suurejoonelise keskuse ehitus oli kolhoosi juhatuse jaoks eelkõige sümboolse tähendusega, jõukust tähistav akt, rahaga ei koonerdatud ei interjööride egaa ka majade vahele jääva avaliku ruumi kujundamisel. Tähelepanu väärtsid omal ajal nii Ralf Fiskeri kujundatud peahoone spoonitumedad siseruumid, Dolores Hoffmannilt tellitud vitraaž raamatukogus, Sirje Runge klaasmaalidega kaetud söökla vitriinaknad, Andres Alveri loodud popi supergraafika ja Ellen Kolki skulptuuridega ravikeskus, Leonhard Lapini loodud tehismaastik ravikeskuse ees jpm. Suur osa sellest on tänaseks kahjuks hävinud, kõige terviklikumalt on alles ravikeskuse (täna Fertilitase haigla) interjöörid. Nii keskuse planeering tervikuna kui näiteks lasteaed ja ravikeskuse sisekujundus pälvisid valmides nii Eesti kui üleliidulisi erialaseid preemiaid. Kirovi keskus oli koht, kust kommunistmehitajate heaolümüüt pidi vastu peegelduma ja mida sellisena ka tuhandetele ekskursantidele üle liidu näidati – siin läheb hästi.

Omaaegse superkolhoosi lagunedes 1990. aastate alguses kadus ka kogu

taustsüsteem, mis kolhoosikeskust oma suurejoonelisuses üleval hoidis. Eraomanduse teke, uued krundipiirid, väga suur huvi kinnisvaraarenduse vastu, äärelinnastumise populaarsus, elanike arvu neljakordne kasv – kõik see on kujundanud Haabneeme keskuse tänase näo. Aktiivsem ehitustegevus on alates 1990. aastate keskpaigast kandunud ala Randvere tee poolsesse ossa, kuhu on rajatud hotell-veekeskus koos kinoga (Peil Projekt, 2002 ja Asum arhitektid, 2015), arvukalt kaubanduskeskuseid, elamuid ning ärihooneid. Arhitektuurselt silmapaiste on uus, 1300-kohaline Viimsi kool (AET Arhitektid, 2006), samuti kooli väike maja selle kõrval (AB Emil Urbel, 2009). Nii endine staadion kui pensionaadihoone on ümber ehitatud, koolimaja ning lasteaed on küll algsel kujul alles, ent aastaid tühjana seisnud ja lagunemas. Kontorihooned ja teeniduskeskus on vaid mõõdukas kasutuses, kogu keskuse omaaegne funktsionaalne terviklikkus on uue aja kihistuste tekkides paratamatult kaduma läinud.

Haldushoone, Kaluri tee 5

Endine Kirovi kalurikolhoosi juhatuse hoone projekteeris arhitekt Rein Veber, sisekujunduse tegi Ralf Fisker. Sümmeetrilise kahe tiivaga hoone valmis 1973. aastal. Kahekorruseline büroohoone välisfassaad on kujundatud pikkade lintakende ja ühtlaselt heledaks krohvitud akendevahelise seinosaade abil, jättes hoonest horisontaalse joonega ilme. Erilise mõjuvad esimese korruse üleni klaasitud fuajee ning ülakorrusele suunduv lai trepistik, mis loovad õhulise ja avara terviku. Hoone arhitekt on meenutanud, et maja laiad koridorid olid tellija kindel soov. Lisaks ametiruumidele tegutses hoones omal ajal ka kolhoosi muuseum, II korruse tõmbenumbriks oli hämar nn punane kohvik.

Ravikeskus, Kaluri tee 5A

1979. aastal valminud ravikeskuses (arh. Ado Eigi, sisekuj. Malle Brulmann, Urmas Alling, infograafika Andres Alver) tegutsesid polikliinik ja haigla. Pikk, ümber

keskse koridor-aatrium telje asetsev hoone oli omal ajal ilmselt üks esinduslikumaid ravikeskusi. Hoonet iseloomustab inimlik mõõtka, suurt tähelepanu on pööratud interjööri detailidele, infograafikale, valguslahendusele ning roheluse sisetoomisele siseruumi. Ravikeskuse sisekujundus sai valmides K. Raua nim. aastapreemia.

Viimsi kool, Randvere tee 8

Ligi 1300 õpilasega Viimsi kool valmis 2006. aastal (arh-d Arhitektid Illimar Truverk, Raul Järg, Priit Pent, Eero Endjärv; sisear-d Kristi Lents, Hannelore Pihlak) ning on Eesti suurim kool. Koolimaja projekti saamiseks korraldati avatud arhitektuurivõistlus. Ebakorrapärase põhiplaani hoone arvestab päikese liikumisega, selle keskmeks on siseaatriumiga ühisruum, kust hargnevad neli klassitiiba. Tiibades on erinevad õppeplokid, aula ning spordisaalid. Hoone kõige aktiivsem osa on avara ruumiga aatrium, kust hargnevad kõik liikumisteed, siin asuvad garderoob, kohvik ja söögisaal.

Viimsi ülemine tuletorn

Viimsi ülemine tuletorn ehk rahvakeeles Lubja majaks asub kõige kõrgemas punktis Viimsi vallas – 59 m perepinnast. Torn ise on 13 m kõrge ja rajati 1939. aastal (ins. Armas Luige). Nõukogude ajal oli antud piirkond sisuliselt inimestele suletud, sest vahetus läheduses asusid sõjaväe strateegiliselt olulised kütusemahutid. Täna on torn Veeteede Ameti omandis.

Tekstid: Triin Ojari (EAM)